
Mirosław Sitarz

ZARZĄDZANIE PARAFIĄ W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH. ZARYS PROBLEMATYKI

Sytuacje nadzwyczajne mogą zaistnieć na urzędzie Biskupa Rzymu, biskupa diecezjalnego, proboszcza, rektora kościoła i kapelana. Powstaje problem, kto i w jaki sposób zarządza poszczególnymi jednostkami administracyjnymi Kościoła w sytuacjach nadzwyczajnych.

Jan Paweł II regulacje prawne określające sytuacje nadzwyczajne Stolicy Apostolskiej, promulgował w konstytucji apostolskiej *Universi Dominici Gregis*¹. Natomiast dotyczące Kościoła partykularnego i parafii zawarł w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. (KPK/83). Przepisy odnoszące się do diecezji znajdują się w kan. 412-430, a dotyczące sytuacji nadzwyczajnych na urzędzie proboszcza w kan. 539-541.

W artykule zgodnie z wyznaczonym tematem, zostaną przeanalizowane dyspozycje kodeksowe określające powstanie okoliczności nadzwyczajnych oraz przejęcie władzy, w sytuacji *sede impedita* i *sede vacante* na urzędzie proboszcza, rektora i kapelana.

1. Rodzaje sytuacji nadzwyczajnych

Wyróżnia się trzy sytuacje: *sede plena*, *sede impedita* i *sede vacante*. Przez *sede plena* rozumie się okoliczności, w których wszystkie urzędy przewidziane przez prawo są obsadzone i funkcjonują normalnie bez żadnych przeszkód. Do sytuacji nadzwyczajnych KPK/83

---

¹ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione Universi Dominici Gregis*, 22 II 1996, AAS 88 (1996), pp. 305-343. Tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 258-285.

zalicza sytuację *sede impedita* i *sede vacante*². Prawodawca stanowi, że stolica biskupia ma przeszkodę w działaniu (*sede impedita*) na skutek dwu rodzaju przyczyn: 1) o charakterze fizycznym i psychicznym, 2) o charakterze kanonicznym. Przeszkody o charakterze fizycznym i psychicznym powstają wtedy, gdy biskup diecezjalny znajduje się w następujących okolicznościach: zostanie uwięziony, usunięty, wygnany lub jest niezdolny do kierowania diecezją (kan. 412). Natomiast przeszkodą o charakterze kanonicznym jest fakt zaciągnięcia przez biskupa diecezjalnego kary kościelnej (kan. 415). Natomiast stolica biskupia wakuje (*sede vacante*) na skutek śmierci biskupa diecezjalnego, zrzeczenia przyjętego przez Biskupa Rzymu, przeniesienia i pozbawienia, po powiadomieniu o tym biskupa (kan. 416).

Prawodawca w przepisach dotyczących biskupa diecezjalnego wyróżnia dwie sytuacje *sede impedita* (kan. 412-415) i *sede vacante* (kan. 416-430). Natomiast sytuacje nadzwyczajne dotyczące urzędu proboszcza potraktował łącznie (kan. 539-541).

2. Sytuacje *sede impedita* i *sede vacante* na urzędzie proboszcza

Prawodawca kodeksowy w odniesieniu do sytuacji *sede impedita* i *sede vacante* stanowi: W przypadku wakatu parafii, jak również wtedy, gdy proboszcz ma przeszkodę w sprawowaniu urzędu pasterskiego, przed ustanowieniem administratora parafii kierowanie parafią przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku, najstarszy nominacją. Jeśli zaś nie ma wikariusza, proboszcz określony prawem partykularnym (kan. 541 §1). Ponadto w kan. 539 znajduje się następująca dyspozycja: Gdy parafia wakuje albo proboszcz, na skutek uwięzienia, zesłania lub wygnania, niezdolności lub słabego zdrowia bądź innej przyczyny, ma przeszkodę w wypełnianiu pasterskiej posługi w parafii, biskup diecezjalny powi-

---

² Szerzej zob. M. Sitarz, *Przeszkoda w działaniu i wakat stolicy biskupiej*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni Chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, t. II./1, Poznań 2005, s. 272-294.

nien jak najszybciej mianować administratora parafii, a mianowicie kapłana, który by zastępował proboszcza, zgodnie z przepisem kan. 540.

W związku z powyższymi postanowieniami prawodawcy kodeksowego zarówno w sytuacji *sede vacante* jaki i *sede impedita* można wyróżnić dwa etapy: 1) od zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej do ustanowienia administratora parafii, 2) od ustanowienia administratora do ustania okoliczności nadzwyczajnych, czyli do zaistnienia sytuacji *sede plena*³.

Ad. 1) W wypadku zaistnienia nieprzewidzianego zawakowania parafii (np. z powodu nagłej śmierci proboszcza)⁴ lub przeszkody uniemożliwiającej proboszczowi sprawowanie urzędu pasterskiego (np. wypadek, którego skutek eliminuje proboszcza z wykonywania jakiegokolwiek posługi pasterskiej), na mocy samego prawa kompetencje tymczasowego zarządzania parafią otrzymuje wikariusz danej parafii, a gdy jest kilku wikariuszy, ten spośród nich, który jest najstarszy nominacją.

W parafiach bez wikariusza zarząd przejmuje proboszcz innej parafii zgodnie z prawem partykularnym. Gdy prawodawca partykularny nie wydał w tej kwestii żadnej dyspozycji wówczas zgodnie z kan. 555 § 3 dziekan przejmuje władzę i jest zobowiązany zatroszczyć się o właściwe rozwiązanie wszelkich spraw wymagających natychmiastowego działania dotyczących zarówno kapłana, jak i para-

---

³ J. C. Périsset, *La paroisse. Commentaire des Canons 515-572*, Paris 1989, s. 108-115.

⁴ Sytuacjami, jakie KPK/83 przewiduje dla ukończenia kadencji proboszcza są: 1) śmierć, 2) przejście w stan emerytalny [według prawa powszechnego po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia (kan. 538), według praktyki niektórych diecezji polskich po ukończeniu siedemdziesiątego roku życia], 3) usunięcie lub przeniesienie przez biskupa diecezjalnego, 4) rezygnacja przyjęta przez biskupa diecezjalnego, 5) upływ kadencji, jeśli ta była prawnie przewidziana przez ustawodawstwo partykularne (kan. 184-195, 538, 1740-1752).

fii⁵. Dziekan obowiązek ten względem parafii wakującej lub, w której proboszcz doznaje przeszkody, może wykonywać osobiście albo do poszczególnych czynności duszpasterskich, delegować innego kapłana, np. wikariusza, z którym on pracuje w parafii.

Prawodawca stanowi, że: Kto przejął kierowanie parafią zgodnie z przepisem § 1 powinien natychmiast powiadomić ordynariusza miejsca o zawakowaniu parafii (kan. 541). Analizując, jaka jest *ratio legis*, należy sądzić, że prawodawcy chodzi o poinformowanie ordynariusza miejsca (kan. 134) zarówno w sytuacji *sede impedita* i *sede vacante*⁶. Po otrzymaniu takich informacji biskup diecezjalny powinien dokonać oceny sytuacji i stwierdzić, czy zaistniałe okoliczności stanowią podstawę do mianowania administratora parafii. Stwierdzając istnienie adekwatnej przyczyny biskup powinien jak najszybciej mianować administratora parafii (kan. 539). Biskup może mianować na administratora parafii wikariusza tejże parafii lub innego kapłana.

Ad 2) W zasadzie administrator parafii, na mocy samego prawa, ma te same obowiązki i posiada te same uprawnienia co proboszcz (kan. 540 § 1), z tym, że biskup diecezjalny, stosownie do zaistniałych przyczyn, w dekrete nominacyjnym, powinien precyzyjnie określić zakres kompetencji administratora. W sytuacji mianowania administratora dla parafii wakującej powinien on być wyposażony we wszystkie kompetencje proboszcza łącznie z obowiązkiem odprawiania Mszy św. *pro populo*. W wypadku mianowania administratora dla parafii, w której proboszcz doznaje przeszkody, kompetencje jego powinny być dostosowane odpowiednio do stopnia jego niemożliwości w sprawowaniu urzędu. Spod kompetencji proboszcza powinny być wyłączone tylko te zadania, których nie jest on w

---

⁵ Dziekan wypełniając tę dyspozycję w swoim działaniu zobowiązany jest uwzględnić zasadę: *sede vacante nihil innovetur* (kan. 428 § 1).

⁶ Dlatego wzorując się na kan. 413 i 422 można zaproponować następującą nowelizację przepisu: „Kto, w tych sytuacjach, przejął kierowanie parafią zgodnie z § 1, powinien natychmiast powiadomić ordynariusza miejsca o zaistniałych okolicznościach i podjęciu zadania”.

stanie wykonać⁷. Następnie biskup w sytuacji *sede impedita*, po doraźnym zarządzeniu sytuacji przez mianowanie administratora, który zapewni wiernym dostęp do dóbr duchowych Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów (kan. 213), stosownie do potrzeb może przeprowadzić postępowanie zmierzające do przeniesienia lub usunięcia proboszcza (kan. 1740-1752). W sytuacji *sede vacante* może desygnować kapłana, którego uzna za odpowiedniego do wypełniania posługi administratora w tej parafii⁸. Następnie po przeprowadzeniu stosownego badania i rozważeniu wszystkich okoliczności, wykluczając wszelki wzgląd na osobę, powinien mianować proboszcza. W okolicznościach, w których zawakowałby jednocześnie urząd proboszcza i biskupa diecezjalnego obowiązek wyboru administratora parafii spoczywa na tymczasowym zarządcy, który zgodnie z kan. 413 w sytuacji *sede impedita* lub z kan. 419 w sytuacji *sede vacante* przejął władzę w Kościele partykularnym⁹.

Administrator parafii po wypełnieniu zadania, czyli po ustaniu sytuacji nadzwyczajnej, powinien złożyć sprawozdanie dotychczasowemu proboszczowi w sytuacji *sede impedita* lub w sytuacji *sede vacante* nowemu proboszczowi (kan. 540 §3). Obowiązek ten nie weryfikuje się, gdy administrator parafii otrzyma nominację na urząd proboszcza tej parafii.

---

⁷ J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, w: *Komentarz...*, t. II./1, s. 450-455.

⁸ Aby urobić sobie sąd o zdatności desygnowanego kapłana, powinien wysłuchać opinii dziekana i przeprowadzić odpowiednie badania, zasięgając, jeśli potrzeba, opinii niektórych prezbiterów oraz wiernych świeckich (kan. 524).

⁹ M. Sitarz, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2008, s. 129.

3. Zarządzanie w sytuacjach nadzwyczajnych na urzędzie rektora kościoła i kapelana

Jeśli chodzi o sytuacje nadzwyczajne na urzędach rektorów kościołów otwartych dla duszpasterstwa ogółu wiernych lub tylko dla określonych grup wiernych (kan. 556-563) i kapelanów, którzy spełniają posługę duszpasterską tylko dla określonych wspólnot lub szczególnych grup wiernych (kan. 564-572) KPK/83 nie reguluje tej kwestii. Dlatego też, jeśli prawo partykularne nie zawiera dyspozycji dotyczących tych sytuacji, wówczas obowiązek zaradzenia potrzebom duszpasterskim w tych ośrodkach duszpasterskich spoczywa na proboszczu tej parafii, na terytorium której się znajdują. Za takim rozwiązaniem przemawia zapis kan. 519, w którym prawodawca stanowi: *Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego.*

Zakończenie

Reasumując powyższą analizę wymagającą dalszego pogłębienia nasuwają się następujące wnioski:

1. Kodeksowe przepisy prawne regulujące zarządzanie parafią w sytuacjach nadzwyczajnych są niekompletne.
2. Należy postulować ustanowienie norm prawa partykularnego uszczegółwiających przejęcie władzy w sytuacjach nadzwyczajnych na urzędzie proboszcza, rektora i kapelana.
3. Mając na uwadze kan. 540 § 3, nakazujący administratorowi parafii złożenie sprawozdania proboszczowi, należy zobowiązać każdego kapłana, który w tych sytuacjach przejął władzę, do złożenia sprawozdania po wypełnieniu zadania swojemu następcy na urzędzie proboszcza, rektora lub kapelana. Postulat ten nie dotyczy wówczas, gdy tymczasowy zarządca otrzymał nominację na wakujący urząd.
4. Zgodnie z kan. 555 § 3 należy w prawie partykularnym doprecyzować kompetencje dziekana w tych sytuacjach.